Irja Skyten-Suominen,
hallituksen puheenjohtaja
Suomen Kalankasvattajaliitto ry
7.9.2022

HE 89/2022 vp :
Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eläimistä saatavista sivutuotteista annetun lain, Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n ja sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Luonnonvarakeskuksen vesiviljelytilaston mukaan Suomessa toimi vuonna 2021 237 kalanviljely-yritystä.

Tyypillisesti kalanviljely-yritykset sijaitsevat haja-asutusalueilla, syrjäisillä seuduilla, joissa matkat ovat pitkiä. Erityisesti nyt, kustannusten noustessa, joutuvat yritykset harkitsemaan tarkasti kuljetusten järjestelyjä.

Lain perustelutekstissä annetaan ymmärtää, että vesiviljelystä peräisin olevia kalasivutuotteita vastaanottavia laitoksia on suhteellisen runsaasti ja laitosten saavutettavuus olisi hyvä Lapin ja Kainuun alueita lukuun ottamatta.

Tämä käsitys ei valitettavasti vastaa todellista tilannetta. Vaikka Ruokaviraston rekisteriin hyväksyttyjen laitosten lista on pitkä, on monia syitä, joiden perusteella laitos voi hylätä tarjotun sivutuote-erän; rekisteröidyt laitokset määrittelevät itse vastaanottoehtonsa ja aikataulunsa. Ruokaviraston rekisterissä on mukana myös pieniä ja/tai tiettyyn sektoriin keskittyneitä toimijoita, joilla ei ole vapaata kapasiteettia. Suuremmat toimijat taas edellyttävät usein säännöllisiä toimituksia ja pitkäaikaisia toimitussopimuksia, joihin kalankasvatusyrityksen on harvoin mahdollista sitoutua. Sopivan ja kohtuullisella etäisyydellä sijaitsevan toimijan löytäminen ei ole yksinkertaista missään osassa Suomea.

On epätodennäköistä, että kalankasvatukseen kohdistuviksi esitetyillä rajoituksilla merkittävästi pystyttäisiin lisäämään kalasivutuotteiden toimittamista hyötykäyttöön tai edistämään kiertotaloutta.

Todennäköistä sen sijaan on, että yrityskohtaiset kustannukset kohoavat sivutuotteiden kokoamiseen, säilyttämiseen ja kuljetuksiin liittyvien kustannusten nousun ja laitoskohtaisten hävittämisratkaisujen vaatimien investointien myötä.

VESIVILJELYSSÄ SYNTYVÄT SIVUTUOTTEET

Kaikki kalan kasvatuksen, perkauksen ja elintarvikkeiden valmistuksen aikana saatavat kalaperäiset jakeet, paitsi elintarvikkeeksi menevät jakeet, ovat sivutuotelainsäädännön tarkoittamia sivutuotteita.

- Kalanviljelylaitoksessa kuolleet tai lopetetut kalat sekä kalan perkausjäännös kuuluvat **sivutuoteluokkaan 3** (pienin tautiriski).

- Kalanviljelylaitoksessa tautiin kuolleet tai tautisaneerauksen vuoksi tapetut kalat kuuluvat **sivutuoteluokkaan 2** (suurempi tautiriski)

Kalanviljelylaitoksella muodostuvaa sivutuotevirtaa ei ole mahdollista pitää tasaisena-jatkokäsittelyyn toimitettava määrä vaihtelee kasvatuskauden aikana vuosirytmiikkaa noudattaen; vuosien välistä vaihtelua aiheuttavat mm. sääolosuhteet. Tavanomaisessa kasvatuksessa kalasivutuotteita muodostuu suurempia eriä vain ruokakalan perkauksen yhteydessä.

Koska kalaperäisten sivutuotteiden tiedetään muodostavan arvokkaan raaka-aineresurssin, pyritään ne ensisijaisesti ohjaamaan hyötykäyttöön. Perkuujäännöksen ja muista syistä tuotannosta poistettavan kalan osalta tässä onnistutaankin varsin hyvin, sillä käsiteltäviksi toimitettavat erät ovat sekä ajallisesti että määrällisesti ennakoitavissa.

Esimerkki: Ruokakalalaitoksen vuosituotanto on n. 90 000 kg/a. Ruokakalan perkauksessa sivutuotteita muodostuu n. 15 % => 13 500 kg/a, joka jakautuu perkauspäiville. Jos perkauspäivänä käsitellään keskimäärin 5000 kg, on päiväkohtaisen sivutuote-erän koko 750 kg ja perkauspäiviä vuodessa 18 kpl.

Kun määrä ja ajankohta on ennalta tiedossa, ovat myös kuljetukset ja vastaanotto järjestettävissä ja sivutuotteet voidaan ohjata hyötykäyttöön.

Mikäli perkausjäännöksen kertaerä on riittävän suuri ja se pystytään toimittamaan tuoreena käsittelylaitokselle, voidaan sivutuotteesta jalostaa korkean lisäarvon tuotteita. Tavanomaisempaa kuitenkin on, että sivutuote-eriä joudutaan kokoamaan yhteen riittävän suureksi kuljetuseräksi. Tällöin sivutuote yleensä hapotetaan säilyvyyden parantamiseksi ja hygieniahaittojen välttämiseksi.

Jatkokäsittelyn ja hyötykäyttöön ohjaamisen kannalta haasteellisemman sivutuotejakeen muodostavat kuolleet kalat. Kuolleet kalat poistetaan säännöllisesti kasvatusaltaista; jatkokäsittely laitoksella riippuu kalamäärästä. Jos määrä on vähäinen, kestäisi järkevän kokoisen kuljetuserän kokoaminen todella kauan ja maahan hautaaminen on relevantti vaihtoehto. Pitkä keräily- ja säilytysaika laitoksella aiheuttaisi sekin omat haasteensa.

Kaikilla laitoksilla ei ole perkaustoimintaa lainkaan tai se tapahtuu kausiluontoisesti. Eri sivutuotejakeiden yhdistäminen ei silloin ole mahdollista eikä se jatkokäsittelyn kannalta ole aina järkevääkään.

Kuolleet, kokonaiset kalat muodostavat yleensä pienemmän erän laitoksen sivutuotteista, sillä hyvissä kasvatusolosuhteissa keskimääräinen kuolleisuusprosentti pysyy alhaisena.

Ison kalan kuolleisuus on kasvattamolla normaalioloissa 1–3 %; vuositasolla tämä tarkoittaisi 90 000 kg tuottavalla esimerkkilaitoksella noin 900–2700 kg määrää.

Poikasvaiheissa kuolleisuus on korkeampaa, mutta kalojen pienen koon takia massa jää pieneksi.

Vähäisen määrän mitoittaminen viikkoperusteella ei kalankasvatuksessa ole tarkoituksenmukainen ratkaisu. Kuolleisuus ei noudata säännöllistä, tasaista viikkorytmiä. Isokokoista kalaa tuottavalla laitoksella esitetty 50 kg:n raja tarkoittaisi vain noin 15–20 kalayksilöä.

Perustelutekstin mukaan Komissio totesi keväällä 2021 Suomessa tekemänsä valvonnan auditoinnin johtopäätöksissä, ettei ole perusteita määritellä koko Suomen aluetta syrjäiseksi alueeksi kala-alan laitoksista saatavien kalasivutuotteiden osalta.

Kalankasvattajaliitto huomauttaa, että ”kala-alan laitos” termillä tarkoitetaan hyväksyttyä elintarvikehuoneistoa. Kalankasvatuslaitos ei tässä mielessä ole kala-alan laitos. Kalankasvattajaliitto toteaa edelleen, että määritelmän mukaan kalankasvatus, verenlaskuun saakka, on alkutuotantoa kuten kalastuskin. Liitto edellyttää, että alkutuotannon eri haaroja kohdellaan tasapuolisesti rajoituksia määriteltäessä.

Kalankasvattajaliitto toivoo, että lakia täydentävien asetusten valmistelussa kiinnitetään erityistä huomiota syrjäisen alueen määrittelyyn ja huomioidaan syrjäisyyden kriteerinä maantieteellisten suuralueiden sijaan kalasivutuotteita vastaanottavien laitosten saavutettavuus sivutuotteita toimittavan kalanviljelylaitoksen näkökulmasta.

Edelleen Liitto toivoo, että kiinteän viikkorajoituksen sijasta maahan haudattavien tai kaatopaikalle toimitettavien määrien kohdalla tarkastelu tapahtuisi pidemmältä aikajaksolta laskettavana keskiarvona tai vuosimaksimina.

Kalankasvattajaliitto toteaa, että kalasivutuotteiden maahan hautaaminen tai kaatopaikalle toimittaminen ei ole eikä sen toivota olevan vesiviljelyn yhteydessä muodostuvan kalasivutuotteen ensisijainen jatkokäsittelymuoto. Se on kuitenkin tietyissä tilanteissa välttämätön ja kokonaistaloudellisesti järkevin vaihtoehto.

Ennakoimattomat kalakuolemat ovat tilanne, jossa maahan hautaamista on jouduttu ja joudutaan käyttämään jatkossakin. Niissä tilanteissa ehdotettu raja 50 kg/vko on aivan liian alhainen ja johtaa poikkeusjärjestelyihin. Olisi suotavaa, että poikkeustilanteissa noudatettavat prosessit saataisiin mahdollisimman nopeiksi ja sujuviksi koko maassa.

Lain perustelutekstissä todetaan ”Jos ilmastollisista, luonnonmullistuksista tai muista poikkeuksellisista olosuhteista johtuen hävittäminen ei olisi mahdollista ehdotetulla rajauksella, voisi aluehallintovirasto sivutuotelain 30 §:n mukaisesti myöntää poikkeusluvan”. Poikkeuksellisia massakuolemia voi laitoksilla aiheutua mm.

luonnonolojen, haittaeläinten, laiterikkojen tai muiden poikkeuksellisten syiden takia. Mahdollinen poikkeuslupa tulisi silloin myöntää kiireellisenä ja nopeutetulla menettelyllä.

Kalataudeista aiheutuva kohonnut kuolleisuus on poikkeustilanne, jolloin noudatetaan tarvittavia tautikohtaisia menettelytapoja. Tällöin on kyse myös korkeamman riskiluokan sivutuotteesta, joka tulisi käsitellä erillään muista sivutuotejakeista.

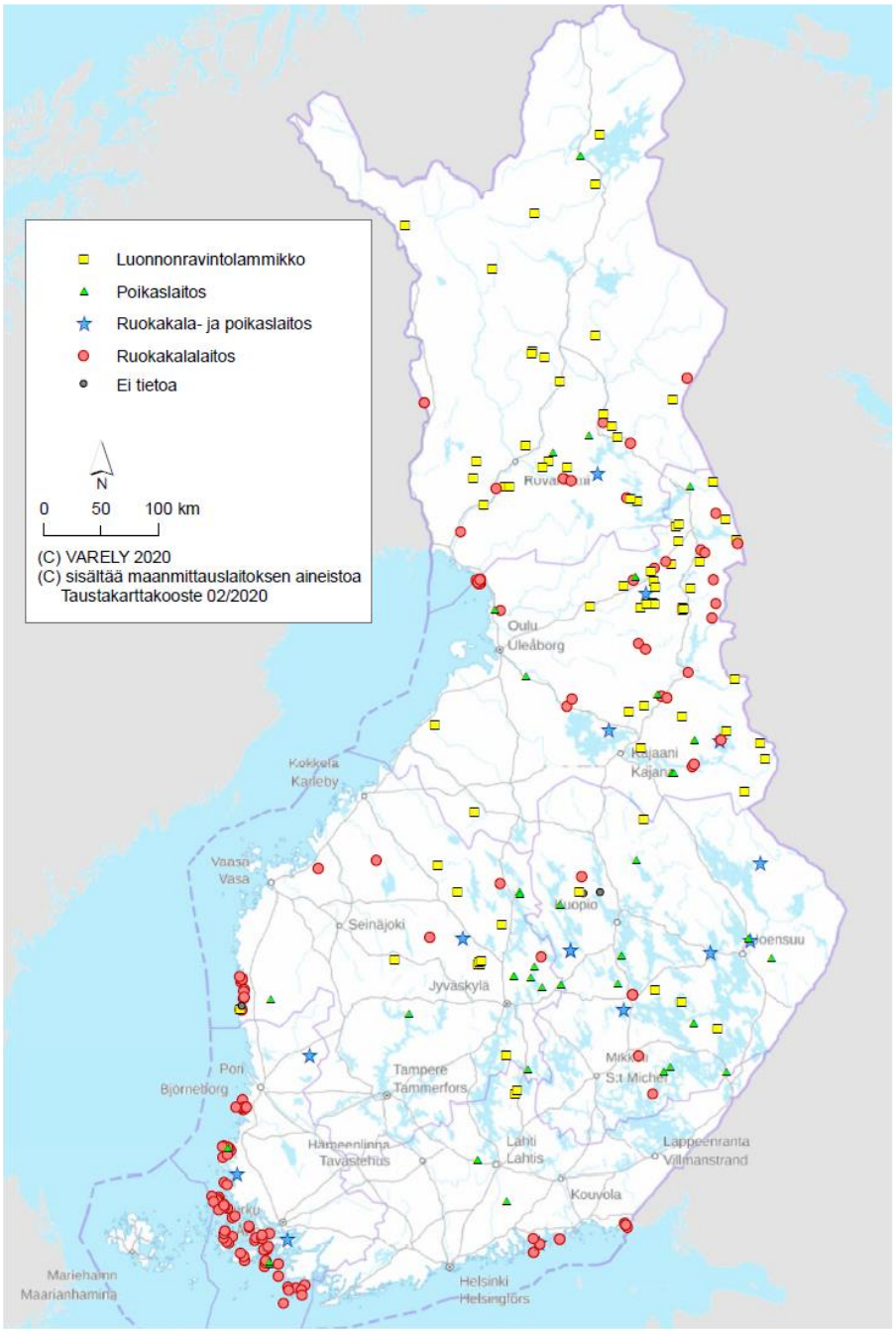

Kuvio 2. Manner-Suomen luvanvaraiset kalankasvatuslaitokset. (Lähde: ELY-keskukset 2020)